

varja akar itt lélekben önálló géppé lenni, tudattalan és érzelmi indokból, ahelyett, hogy tisztába kívánna jönni. Következésképp a szociális összefüggések ismerete nélkül ösztönösen keresi mindazt a vadnyugati ponyvában, amiből életében egyre kevesebbet talál. Képzelete olyan hamis, de áttekinthetőbb és letisztultabb létformák felé repül, melyeket megvalósíthatóknak vél. Az pedig, hogy a kalandok hőseivel azonosul, függvényi és devalvált állapotából való elkivánczolásra utal.

A magyar nyelvterületeket aránylag olcsó áron, budapesti kiadók árasztják el ponyvaregényekkel. Pesti Hírlap, Nova, Képes Regények, Tarka Regénytár, Világvárosi regények, Pengős- és Félpengős-sorozatokban megjelenő könyvek. A vállalkozók kiadványaikat úgy csoportosítják, hogy minden két-három kalandorregényre egy cowboy kötet következzék s ezáltal az exotikus történetek iránti érdeklődést állandóan felszínen tartják.

Ellensúlyozásul célszerű lenne a réalista irodalom művészi értékeit propaganda áron forgalomba hozni, megmutatni ezáltal a módot és lehetőségeket, hogy a nagy tömegek hozzájuk közelebb eső síkon hogyan hathatnak alakítólag a dolgokra, hogyan tehetik hasznossá magukat. Ilyenformán a fantasztikumok és hig lére eresztett kalandorregények cselekménysorozata helyett a saját életével szemben mindegyre tanács-talanabban álló átlagolvasó figyelmét hozzá közelebb eső vagy hozzá szervesen kapcsolódó tények felé fordítani. A narkózist keresők az anyagi hozzáférhetőségen keresztül így feltétlenül megbarátkoznának a komoly irodalommal is. (Lázár József)

TÖRTÉNELEM ÉS VERS. Bizonyára nem tulzottan időszerű ma verset s talán még kevésbé verses történetet írni. *Szentimrei Jenő* könyvének sulypontja azonban sem a költeményen, sem a történelmen nincs kifejezetten s feltétlenül mellébeszélés lenne kizárólag ezekből a szempontokból vizsgálni.

Talán az ismeretek könnyű és tetszetős formában való megrögzítését tekinthetjük *Verses Magyar Históriaja* főcéljának leginkább. Hogy ez az ifjuság számára mit jelent, azt legszemléltetőbben az „ante, apud“ példája mutatja, amit csaknem minden magolója rég elfelejtett volna, ha nem vers formájában tanulja meg. Egyébiránt hosszan és eredménytelenül lehetne vitázni afölött, hogy a mult ismerete mennyiben van akár egy nép, akár az egyén segítségére jövője alakításában értelmileg s ha Szentimreinek az Előhangban tett erre vonatkozó utalásai helyeseknek bizonyulnak, azt semmiképp sem értelmi, hanem kizárólag érzelmi befolyás által éri el, minthogy a vers még így, történeti tényekkel töltötten is inkább érzelmileg, mint értelmileg érinti olvasóját.

E két egyaránt elégtelen szempont — a költészet műfaji időszerűtlenségének s a történeti eseményeknek, mint igen problematikus jövőalakító tényezőknek szimbiózisából ime mégis könyv született s akár pedagógiai szempontból, akár művészi teljesítményként tekintjük egyaránt értékelnünk kell.

Az igazság s a művészi szép nem mindig fedik egymást tökéletesen, sőt gyakran csak nagy erőfeszítéssel hozhatók annyira-amennyire összhangba. Ez a körülmény pedig szükségszerűen gátolja a költői szárnyalást. A történeti igazság s a költészet immanens esztétikai követelményeinek tökéletes összehangolása ezer év eseményein keresztül, vagy akár csak a főbb mozzanatok tekintve is, mint Szentimrei teszi — csaknem teljesen lehetetlen. A költői nekilendülést mindegyre fékezi a történeti igazság. Minthogy pedig a cél első sorban ismeretek közvetí-

tése a képzelet és művészi szempontok számára tett engedelmény céltévesztett lenne, a könyv adathűségét hátrányosan befolyásolná. Ilyenformán csak nagy és általános események kapcsán jöhet létre tökéletes koordináció, ahol a történelmi adatszerűség lényegtelenül válik az esemény érzelmileg felfogható jelentősége következtében, s születhetik igazi költemény (*Mohácsi vésznap.*) Néhány hasonló példától eltekintve a költő forma és rímek tekintetében való minden igényessége ellenére többnyire a késői krónikás szerepével kell beérje, az összes megírt mozzanatok tökéletes átélésének lehetőségére folytán.

A megoldás formájából következik, hogy határozott történetiszemlélet nem fedezhető fel a könyvben. Az ifjúság és nép szempontjából azonban, akik számára íródott mégis nagyjelentőségű a kulturtörténeti anyag szándékolt tultengése (*Dávid Ferenc, Károli Gáspár, Bethlen Gábor, Pázmány Péter, Erdély a vallásszabadságért,* stb.), mely a nép önértéke tereli figyelmét a többnyire idegen érdekekért viselt háborúk s idegen vezetői helyett. S ez bizonyos tekintetben utmutatás is, hogy a nemzet életének kulturtörténeti vonatkozásait a történettudomány során időszerű lenne megfelelően kidomborítani. Ha a történelem megverselése továbbra is nyitott és izgató esztétikai probléma marad is, Szentimrei könyvének jelentősége elvitathatatlan abban a tekintetben, hogy mit kell, talán még nálánál is hangsúlyozottabban történelemnek tekintenünk.

(Kovács Katona Jenő)

DARVÁN JÓZSEF: A TÖRÖKVERŐ.

(Dante. Budapest, 1938.)

A történelmi regény az a puhára vetett ág, ahova a legkisebb erőlködéssel a legnagyobb mennyiségű figurát lehet egymás mellé fektetni. A történelmi regény írója, még a történelmi hűséghez sem köteles ragaszkodni. Azokat a személyeket ragadja ki a történelem mozgólépcsőjéről, akikhez alkotókedve leginkább ragaszkodik. Csávába keveri őket, benne hagyja vagy éppen kiragadja úgy, ahogyan azt a fonál bonyolítása megköveteli. Az igazi történelmi regény nem is támaszkodik szorosan a történelemre. Arra törekszik, hogy a történelemből kimentse a kor és emberrajzot. Az eseményhalmazt tompítja, hogy a mélylélektan segítségével a legmagasabb és legmegrendítőbb fordulatait tudja visszaadni a történelmet alakító ember világot fordító tevékenységének. Szemléltetésül két világhírű történelmi regényre hivatkozunk. Mindkettő korának legeredetibb kifejezője. Az egyik *Tolsztoj Leo: Háború és Békéje*, a másik *Solochov: Csendes Donja*. A két regénynek az a nevezetessége, hogy alig száz évi különbséggel a társadalmat továbbépítő történelmi erők átcsoportosulását mutatja. Tolsztoj regénye pompás futamokon keresztül a 19. század individuális szemléletű történelmi erjedését példázza. Ott csaknem minden *felülről lefelé*: a társadalmi osztályok legmagasabb polcától a legalacsonyabb felé hullámzik. A történelmi levegőt alakító villamos batériák mindig a társadalom magasabb polcain fekszenek s azok, akik valaha is számítottak a történelem forgatásában, ide kellett, hogy a maguk huzalait beszöjűjék. Olyan végtelenbe nyúló világnak látszott ez, amely beépítettségénél, évszázados hagyományainál, uri erőszakánál fogva, a tömegek millióinak megváltozhatatlan állapotát igen kevéssé tette reményessé. A társadalom hullámzása csakis felülről kezdődhetett, mert ami alatta volt, nem számított, társadalomnak. Solochov viszont türeményes bravurral (amellett az ősi, hagyományos, költői elemek érintetlenül hagyásával) éppen azt mutatja meg, hogy a történelmi test ideghálózata hogyan lesz a talntól a tetőre érzékennyé, hogyan változik meg apránként az alakító erő alulról felfelé való mozgásá, mintha a szél, a levegő, a természet és az ember egymásra ható köl-